

VÝKON TRESTU ODŇATIA SLOBODY OSOBITNÝCH KATEGÓRIÍ ODSÚDENÝCH

EXECUTION OF INPRISONMENT OF SPECIAL CATEGORIES OF CONVICTS

Eva Balážová¹

<https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.82-95>

Abstrakt

Predkladaný príspevok podáva komplexný pohľad na problematiku výkonu trestu odňatia slobody osobitných kategórií odsúdených. v spojení s mladistvými. V úvode príspevku stručne analyzujeme právnu úpravu výkonu trestu odňatia slobody na území Slovenskej republiky vo všeobecnej rovine. Následne poukazujeme na konkrétne špecifiká výkonu trestu odňatia slobody osobitných kategórií odsúdených, ktoré sa v týchto prípadoch musia prispôbovať osobitným vekovým, psychickým a fyziologickým nárokom týchto kategórií odsúdených a tiež ich etnickým a národnostným osobitostiam.

Kľúčové slová

trest odňatia slobody, výkon trestu odňatia slobody, mladiství, ženy, cudzinec, osoba bez štátnej príslušnosti

Abstract

The presented article provides a comprehensive view of the issue of serving a custodial sentence of special categories of convicts. in conjunction with juveniles. In the introduction to the article, we briefly analyze the legal regulation of the execution of a custodial sentence in the territory of the Slovak Republic in general. Subsequently, we point out the specific specifics of serving a custodial sentence of special categories of convicts, which in these cases must be adapted to the specific age, psychological and physiological demands of these categories of convicts, as well as their ethnic and national peculiarities.

Key words

imprisonment, imprisonment, juvenile, women, foreigner, stateless person

¹ JUDr. Eva Balážová v roku 2011 úspešne ukončila vysokoškolské štúdium na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a v roku 2014 jej bol na rovnakej fakulte udelený akademický titul doktor práv (JUDr.) po vykonaní rigorózneho skúšky v odbore ústavné právo. Od roku 2017 pôsobí ako advokátka zapísaná v zozname advokátov Slovenskej advokátskej komory.

Úvod

Primárny trest odňatia slobody predstavuje jednu z trestných sankcií, ktorá na podklade ustanovení zákona č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona (ďalej len ako „Trestný zákon“), ukladá trestne zodpovedným fyzickým osobám bez ohľadu na to, či ide o páchatel'a mladistvého alebo dospelého. Je to najuniverzálnejšia trestná sankcia, nakoľko sa dá uložiť za všetky trestné činy podľa Trestného zákona a súčasne je to najvšeobecnejší trest, ktorý sa dá uložiť tak mladistvým, ako aj dospelým páchatel'om – fyzickým osobám.² Výkon trestu odňatia slobody možno realizovať na základe právoplatného a vykonateľného rozhodnutia súdu, ktorý svojím rozsudkom uložil nepodmienečný trest odňatia slobody páchatel'ovi trestného činu, alebo na základe trestného rozkazu podľa § 353 a nasl. zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku. Hoci prevažná časť odsúdených je mužského pohlavia so štátnym občianstvom Slovenskej republiky a z hľadiska veku ide o dospelých odsúdených, vzťahujú sa na nich všeobecné ustanovenia zákona č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „zákon o výkone trestu“). Trestnej činnosti sa však dopúšťajú a nepodmienečný trest odňatia slobody vykonávajú nielen takto charakterizovaní páchatelia. Takisto sa vo výkone trestu odňatia slobody nachádzajú mladiství, ženy, osoby bez štátnej príslušnosti alebo cudzinci. Vzhľadom na ich vek, pohlavie, prípadne osobitné etické alebo národnostné črty je nutné primerane výkon trestu odňatia slobody prispôbovať tak, aby sa aj pri týchto odsúdených plnil jeho účel a boli súčasne zabezpečené bezpečné, zdravie a životu nezávadné, kultúrne a dôstojné podmienky výkonu trestu odňatia slobody, v ktorých sa rešpektujú ústavne garantované a predpismi z oblasti výkonu trestu odňatia slobody modifikované základné ľudské práva.³ Zatiaľ čo sa v iných prípadoch vek, pohlavie, prípadne štátna príslušnosť považujú za diskriminačné kritériá, v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody sú povinne skúmané a sú základom pre osobitné pravidlá a podmienky výkonu trestu odňatia slobody.⁴

² MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. II.* aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2015. s. 330.

³ TITLOVÁ, M.: *Zákon o výkone trestu odňatia slobody. Komentár.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 263.

⁴ BRUNNOVÁ, M.: *Novodobý vývoj a stav väzňovní v Českej a Slovenskej republike.* Praha : Leges, 2020. s. 119.

Krátky exkurz do legislatívnej úpravy výkonu trestu odňatia slobody na území Slovenskej republiky

Výkon trestu odňatia slobody vychádza z princípov právneho štátu a odzrkadľuje postavenie človeka ako slobodného občana užívajúceho v plnej miere svoje ľudské a občianske práva a slobody, ktoré garantuje Ústava Slovenskej republiky a zákony vydané na základe týchto základných princípov. Vzhľadom na skutočnosť, že sa výkonom trestu odňatia slobody zásadným spôsobom zasahuje do života odsúdeného a jeho základných práv a slobôd, musia byť zásahy štátu podrobené požiadavkám, zásadám a princípom zakotveným v Ústave Slovenskej republiky a Listine základných ľudských práv a slobôd. Na medzinárodnej úrovni je táto problematika upravená predovšetkým vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach, Európskom dohovore na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, Európskych väzenských pravidlách prijatých Radou Európy v roku 1987. Na úrovni vnútroštátnych predpisov zakotvuje systém trestov, ktoré je možné uložiť páchatelom trestných činov, ktorými sú fyzické osoby, ukládanie a výkon trestu odňatia slobody, možnosti mimoriadneho zníženia alebo zvýšenia tohto trestu, ako aj zaradovanie a preradovanie odsúdeného v rámci systému diferenciacie jednotlivých druhov ústavov na výkon trestu odňatia zákon Trestný zákon. Následne Trestný poriadok obsahuje právnu úpravu o osobitnej miestnej príslušnosti súdov pre rozhodovanie vo veciach súvisiacich s výkonom trestu odňatia slobody, súdu, ktorý bude rozhodovať o určení spoločného spôsobu výkonu postupne uložených trestov odňatia slobody, nariadení výkonu trestu odňatia slobody, odklade výkonu trestu odňatia a slobody, o zmene spôsobu výkonu tohto druhu trestu, prerušení a upustení od výkonu trestu odňatia slobody, ako aj o započítaní väzby a trestu, premene zvyšku trestu odňatia slobody za trest domáceho väzenia a podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody.

Základným právnym predpisom upravujúcim výkon trestu odňatia slobody je zákon o výkone trestu, ktorý upravuje spôsob výkonu trestu odňatia slobody, práva a povinnosti odsúdených a kontrolu nad výkonom tohto druhu trestu. Výkon nepodmienečného trestu odňatia sa ďalej realizuje v zmysle Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z.z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody, organizačnými poriadkami vydávanými jednotlivými ústavmi na výkon trestu odňatia slobody (ďalej len ako

„vyhláška“), nariadeniach generálneho riaditeľa Zboru väzenskej a justičnej stráže a jednotlivými riaditeľmi ústavov na výkon trestu odňatia slobody.

Právna úprava osobitných kategórií odsúdených je zakotvená v deviatej hlave zákona o výkone trestu. Ustanovenie § 69 zákona o výkone trestu obsahuje všeobecnú právnu úpravu o všetkých osobitných kategóriách odsúdených, následne v ustanoveniach § 70 až 72 zákona o výkone trestu je upravený výkon trestu mladistvých, výkon trestu žien je upravený v § 74 zákona o výkone trestu a výkon trestu cudzincov a osôb bez štátnej príslušnosti upravuje ustanovenie § 75 zákona o výkone trestu. Táto právna úprava nie je úpravou komplexnou, ale je to len úprava odchýlok od štandardných podmienok a pravidiel výkonu trestu odňatia slobody. Ak niektoré otázky nie sú upravené vo vyššie uvedených ustanoveniach zákona o výkone trestu špecifikované, aj na výkon trestu odňatia slobody osobitných kategórií odsúdených sa budú vzťahovať všeobecné ustanovenia o podmienkach a pravidlách výkonu trestu odňatia slobody pre dospelých odsúdených. Ustanovenia deviatej hlavy zákona o výkone trestu sú teda v pomere špeciality a subsidiarity k ostatným ustanoveniam zákona o výkone trestu.

Výkon trestu odňatia slobody mladistvých

Pod pojmom mladistvý rozumieme osobu, ktorá v čase spáchania trestného činu dovърšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku. Subjektom trestnej zodpovednosti je teda iba osoba, ktorá dovърšila štrnásť rok svojho veku, pričom trestná zodpovednosť mladistvého nastáva až deň nasledujúci po dni keď dovърšil štrnásť rok svojho veku. Ak sa však mladistvý dopustí spáchania trestného činu sexuálneho zneužívania v zmysle § 201 Trestného zákona, trestne zodpovedným bude až po dovърšení päťnásteho roku svojho života, t.j. po dni keď mladistvý dovърší päťnásť rok svojho veku.⁵

Účelom uloženia trestu odňatia slobody mladistvému páchatel'ovi je jeho prevýchova v riadneho člena spoločnosti, obnovenie narušených sociálnych vzťahov mladistvého, začlenenie mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia, z ktorého pochádza a zamedzenie

⁵ Pre trestnú zodpovednosť mladistvého sa však okrem dosiahnutia štrnásteho, resp. päťnásteho roku svojho veku vyžaduje aj príčetnosť. Trestný zákon z hľadiska vymedzenia trestnej zodpovednosti mladistvého páchatel'a pripúšťa, aby mladistvý páchatel' nebol trestne zodpovedný v prípade, ak je mladší ako päťnásť rokov a v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. Takéto ustanovenie zákona možno interpretovať ako reakciu zákonodarcu na skutočnosť, že mladiství sú na rôznej mentálnej a osobnostnej úrovni a z toho dôvodu nemôžu rovnako posúdiť protiprávnosť svojho konania

d'alsej recidívy. Okrem preventívnej funkcie trestu a záujmu na ochrane spoločnosti vstupuje do popredia predovšetkým výchovná funkcia trestu. Pri ukladaní trestu mladistvému je však potrebné prihliadať na to, že jedným z hlavných cieľov trestného práva je ochrana spoločnosti, a preto prílišná tolerancia ku závažnému kriminálnemu správaniu mladistvých nie je na mieste.

Mladiství, t.j. osoby, ktoré neprekročili osemnásť rok svojho veku vykonávajú trest odňatia slobody v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých, ktorý je na území Slovenskej republiky zriadený len v Sučanoch, pričom výnimočne v prípadoch hodných osobitného zreteľa môže generálny riaditeľ Zboru väzenskej a justičnej stráže rozhodnúť o tom, že mladistvý vykoná trest odňatia slobody v inom ústave, ak je to pre plnenie programu zaobchádzania účinejšie. Vnútorňa diferenciácia v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Sučanoch je prispôsobená potrebám mladistvým odsúdeným, pričom sa prihliada predovšetkým na osobnostné vlastnosti mladistvých, na úroveň ich psychických schopností a prognózu ich resocializácie. Mladiství sú na základe týchto kritérií zaraďovaní do štyroch diferenciačných skupín.

Po nástupe mladistvého na výkon trestu odňatia slobody riaditeľ ústavu na výkon trestu odňatia slobody, v ktorom je mladistvý umiestnený, rozhodne o ustanovení opatrovníka mladistvému, ktorý bude mladistvého zastupovať, poskytovať mu pomoc pri konaní vo veciach súvisiacich s výkonom trestu odňatia slobody a zároveň bude vykonávať svoju funkciu v záujme mladistvého odsúdeného. Za opatrovníka môže byť ustanovená len fyzická osoba, u ktorej nie je pochybnosť o jej nezaujatosti pre jej pomer k mladistvému, k obhajcovi alebo zákonnému zástupcovi mladistvého. Zároveň musí ísť o vysokoškolsky vzdelanú osobu v druhom stupni v študijnom odbore sociálna práca, psychológia alebo právo, prípadne o osobu, ktorá predloží uznaný doklad o takomto vysokoškolskom vzdelaní vydaný zahraničnou vysokou školou. Súčasne však opatrovníkom nemôže byť osoba, ktorá vykonáva režimovú činnosť podľa zákona o výkone trestu alebo nemôže mať disciplinárnu právomoc podľa zákona o výkone trestu. Riaditeľ príslušného ústavu na výkon trestu odňatia slobody doručí rozhodnutie o ustanovení opatrovníka mladistvému odsúdenému jeho zákonnému zástupcovi, ktorý má právo podať voči tomuto rozhodnutiu sťažnosť v lehote 15-tich dní odo dňa doručenia tohto rozhodnutia. Akonáhle mladistvý dosiahne plnoletosť, funkcia opatrovníka mladistvého odsúdeného zaniká. Okrem uvedeného, funkcia opatrovníka zanikne aj skončením výkonu trestu odňatia slobody alebo vydaním rozhodnutia riaditeľa ústavu o zbavení funkcie

opatrovníka z dôvodu, že prestal spĺňať vyššie uvedené podmienky uvedené v § 72 ods. 8 zákona o výkone trestu.

Mladistvému odsúdenému zákon garantuje ubytovaciu plochu vo výmere najmenej 4 m², ktorá sa môže znížiť najviac na obdobie šiestich mesiacov na základe rozhodnutia riaditeľa ústavu. Každý mladiství má v cele alebo izbe zabezpečené lôžko s matracom, vankúšom, prikrývkou, lôžkovou bielizňou, stolík, stolička, rozhlas, elektrické osvetlenie. Úpravu izieb, ich vnútorného vybavenia, vrátane úpravy spoločných priestorov oddielov, možno vykonať len na základe predchádzajúceho rozhodnutia vedúceho oddelenia výkonu trestu, a to podľa priestorových možností a požiadaviek na udržanie poriadku a čistoty a šetrného zaobchádzania so zverenými vecami.

Mladiství odsúdení majú právo na prijatie balíka raz sa mesiac, v ktorom sa môžu nachádzať veci osobnej potreby⁶ v podobe fotografií, vlastných kníh, časopisov, študijných materiálov, potrieb na korešpondenciu a iné veci osobnej potreby povolené riaditeľom ústavu. Maximálna hmotnosť balíka môže byť 2 kg a odsúdenému ho možno doručiť len prostredníctvom poštového podniku.

Nakoľko mnohí mladiství odsúdení nemajú počas výkonu trestu odňatia slobody dokončenú povinnú školskú dochádzku, sú zaradovaní do vyučovacieho procesu. To znamená, že povinná školská dochádzka je povinná aj pre mladistvých odsúdených, ktorí sú zaradení do výkonu trestu odňatia slobody v nepodmienečnej podobe. Od povinnosti vykonať povinnú školskú dochádzku nie je možné nikoho oslobodiť.⁷ Za účelom prípravy mladistvého odsúdeného na výkon budúceho povolania a rovnako aj pri jeho zaradení do práce spolupracuje ústav na výkon trestu odňatia slobody s rodičmi mladistvého odsúdeného. Ústav po dohode s príslušným orgánom štátnej správy v školstve, obcou alebo samosprávnym krajom zabezpečuje povinnú školskú dochádzku formou denného štúdia alebo doplnenie základného vzdelania formou denného štúdia v ústave na výkon trestu aj mladistvým, na ktorých sa povinná školská dochádzka nevzťahuje, ak o to požiadajú. Vzdelávanie sa spravidla organizuje

⁶ V prípade, ak by balík obsahoval nepovolené veci osobnej potreby alebo iné veci osobnej potreby neschválené riaditeľom ústavu, mladistvý odsúdený ich odovzdá pri návšteve, odošle ich na základe povolenia riaditeľa ústavu na vlastné náklady balíkom prostredníctvom poštového podniku na adresu určenú mladistvým odsúdeným, alebo ústav na výkon trestu odňatia slobody zabezpečí ich skladovanie, prípadne ich znehodnotí, ak ich nemožno považovať za bezpečné.

⁷ TITLOVÁ, M.: Zákon o výkone trestu odňatia slobody. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 267.

v detašovanej triede základnej školy, strednej školy v ústave alebo sa zabezpečí individuálne vzdelávanie.⁸

Právo na telefonovanie blízkym osobám alebo iným povoleným osobám (maximálne však piatim osobám) môžu mladiství odsúdení vykonávať v čase svojho osobného voľna v rozsahu určenom podľa vnútornej diferenciacie prostredníctvom telefónneho zariadenia umiestneného v ústave.⁹ V diferenciacnej skupine so zmierneným režimom možno telefonovať bez určeného časového limitu spôsobom, ktorý neobmedzí ostatných odsúdených vo výkone tohto práva, v diferenciacnej skupine so základným režimom jedenkrát denne najviac po dobu 30-tich minút a v diferenciacnej skupine so sprísneným režimom a cele s bezpečnostným režimom jedenkrát za kalendárny týždeň v pod dobu maximálne 30-tich minút. S obhajcom môže mladistvý odsúdený telefonovať raz za kalendárny týždeň a v odôvodnených prípadoch na základe rozhodnutia riaditeľa ústavu aj častejšie. Za účelom plnenia úloh na úseku boja proti terorizmu a organizovanému zločinu, zabránenia mareniu účelu výkonu trestu odňatia slobody, odhaľovania a objasňovania trestných činov a zabezpečenia ochrany verejného poriadku a bezpečnosti v objektoch, ktorých ochranu zabezpečuje zbor je ústav na výkon trestu odňatia slobody oprávnený monitorovať a zaznamenávať obsah telefonického hovoru mladistvého, okrem prípadov, keď mladistvý odsúdený telefonuje so svojím obhajcom.

Právo na vychádzky v rozsahu najmenej jednej hodiny denne je mladistvý odsúdený oprávnený vykonávať v osobitných otvorených priestoroch, ktoré sú primeraným spôsobom chránené pred ich prípadným únikom a pred ich nevhodným kontaktom. Toto právo môže byť mladistvému obmedzené alebo zrušené len na základe rozhodnutia riaditeľa ústavu. O prerušení vychádzky alebo o jej predčasnom ukončení môže rozhodnúť príslušník zboru zabezpečujúci dozor alebo dohľad nad vykonávaním vychádzky ak odsúdený napriek predchádzajúcemu upozorneniu porušuje ústavný poriadok príslušného ústavu, ohrozuje bezpečnosť v ústave, prípadne ak je ohrozená bezpečnosť alebo zdravie osôb v priestore vymedzenom na vychádzky. Na rozdiel od dospelých odsúdených môže riaditeľ ústavu povoliť mladistvému odsúdenému vychádzku mimo ústavu v trvaní najviac desať hodín za jeden deň, a to aj bez účasti príslušníka zboru za účelom účasti mladistvého na vzdelávaní, kultúrno-osvetovej činnosti a športových činnostiach, čím sa na mladistvého pôsobí výchovne a podporuje sa v ňom zodpovednosť za

⁸ TITLOVÁ, M.: Zákon o výkone trestu odňatia slobody. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 271-272.

⁹ Ak osoba, ktorú mladistvý odsúdený uvedie v žiadosti o telefonovanie, preukázateľne vyjadrí nesúhlas, aby jej mladistvý odsúdený telefonoval, riaditeľom ústavu určený príslušník zboru úpravou v systéme telefónneho zariadenia umiestneného v ústave zabezpečí, aby predmetný telefonický hovor nemohol byť realizovaný.

jeho správanie a zapojenie sa do aktivít v programe zaobchádzania, ktorých sa mladistvý odsúdený zúčastňuje.¹⁰

V rámci základného práva na stravovanie sa mladistvým odsúdeným poskytuje trikrát denne strava, ktorá z hľadiska kvality a kvantity musí zodpovedať odporúčaným výživovým dávkam, pričom sa prihliada na zdravotný stav mladistvého, jeho kultúrne a náboženské tradície. Čo sa týka práva na odievanie, mladiství majú nárok na poskytnutie odevu, obuvi a ostatných výstrojných súčastí, o ktoré sa musia riadne starať. Používanie vlastnej spodnej bielizne, ponožiek, športovej obuvi a športového odevu je možné na základe povolenia pedagóga alebo liečebného pedagóga. Rozsah základných potrieb osobnej hygieny a ďalších potrieb osobnej hygieny stanoví príslušný ústavný poriadok.

Rozsah vecí osobnej potreby, ktoré môže mať mladistvý odsúdený pri sebe mimo cely, určuje riaditeľ ústavu. Konkrétne ide o knihy, časopisy, študijné materiály, potreby na korešpondenciu, veci povolené na záujmovú a športovú činnosť, písomnosti bezprostredne súvisiace s konaním vo veci, v ktorej sa vykonáva trest odňatia slobody, písomnosti týkajúce sa jeho iných právnych vecí a pod. Aj o práve používať ďalšie elektrické spotrebiče v podobe elektrického holiaceho strojčeka, ponorného variča, rýchlovarnej kanvice, televízneho prijímača, rádioprijímača, rozhoduje formou povolenia riaditeľ ústavu na základe predchádzajúcej písomnej žiadosti mladistvého odsúdeného. Avšak mladiství sú oprávnení používať uvedené elektrické spotrebiče len v súlade s časovým rozvrhom dňa a spôsobom, ktorý nebude rušiť ostatných odsúdených. Náklady na ich používanie hradí mladistvý odsúdený vo forme poplatku za elektrickú energiu na kalendárny mesiac vopred vo výške určenej príslušným ústavným poriadkom.

Medzi sociálne práva mladistvého odsúdeného patrí právo na osemhodinový nepretržitý spánok na lôžku umiestnenom v cele alebo izbe. Počas uvedeného časového intervalu je v izbe alebo cele zhasnuté svetlo, aby bolo možné zabezpečiť nerušený výkon práva na nepretržitý osemhodinový spánok. Nočným pokojom sa rozumie časový úsek od 22,00 hod do 06,00 hod, počas ktorého sa mladistvý zdržiava na svojom lôžku a nevykonáva žiadne činnosti, ktoré by mohli rušiť ostatných odsúdených. Mladistvému odsúdenému sa zároveň umožňuje, aby odpočíval na lôžku aj mimo nočného pokoja v čase od 16,00 hod do 17,00 hod. Počas dní

¹⁰ Podľa § 72 ods. 4 zákona o výkone trestu, pre mladistvého je povinná účasť na aktivitách programu zaobchádzania, do ktorých je zaradený. Riaditeľ ústavu na účel účasti mladistvého na vzdelávaní, kultúrno-osvetovej činnosti a športových činnostiach môže povoliť vychádzku mimo ústavu na čas najviac desať hodín za jeden deň; takú vychádzku môže riaditeľ ústavu povoliť aj bez účasti príslušníka zboru.

pracovného voľna od 17,00 hod do 18,00 hod v časovom rozvrhu dňa môže mladistvý odsúdený v trvaní jednej hodiny môže napríklad písať listy, čítať literatúru alebo vykonávať individuálna záujmová činnosť. Prijímať návštevy blízkych osôb môže mladistvý odsúdený spravidla v sobotu v čase od 08,30 hod do 16,30 hod, ktoré sa vykonávajú na základe predchádzajúcej písomnej žiadosti mladistvého odsúdeného so zoznamom pozvaných osôb podľa harmonogramu návštev spracovaného na obdobie kalendárneho roka v návštevnych miestnostiach spravidla priamym kontaktom. Ako vyplýva z ustanovenia § 24 ods. 1 zákona o výkone trestu, mladistvý odsúdený má právo prijímať návštevu blízkych osôb v maximálnom počte päť osôb najmenej raz za kalendárny mesiac v trvaní dvoch hodín, počas ktorých nemôže prijímať od návštevníkov prijímať akékoľvek predmety na písanie listov, čítanie literatúry, individuálnu záujmovú činnosť, peňažné prostriedky, korešpondenciu.

V rámci práva na korešpondenciu má mladistvý odsúdený právo na prijímanie a odosielanie písomných správ v listinnej podobe, ktorých počet nie je limitovaný. Korešpondencia sa odosiela na náklady mladistvého odsúdeného a v prípade, že peňažnými prostriedkami nedisponuje, odoslanie korešpondencie zabezpečí ústav na výkon trestu odňatia slobody, čomu predchádza predloženie žiadosti mladistvého svojmu pedagógovi. Formou poukazu poštového platobného styku alebo bezhotovostným prevodom môže mladistvý odsúdený prijímať peňažné prostriedky, ktoré je oprávnený použiť na nákup potravín, vecí osobnej potreby a iných vecí v predajni zriadenej v ústave najmenej raz za kalendárny týždeň v pracovný deň určený príslušným ústavným poriadkom, a to v primeranom množstve a s prihliadnutím na možnosť ich bezpečného uloženia v skrinke a v súlade s podmienkami zabezpečenia zdravotnej neškodnosti potravín. Ďalším obmedzením je výška nákupu, ktorá v kalendárnom mesiaci nesmie presiahnuť trojnásobok sumy životného minima v zmysle zákona č. 601/2003 o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zdravotná starostlivosť sa mladistvému odsúdenému poskytuje v rovnakom rozsahu, ako keby nebol vo výkone trestu odňatia slobody. V prípade, že mladistvý nedisponuje peňažnými prostriedkami potrebnými na nákup liekov, liečebných alebo zdravotníckych pomôcok predpísaných mu lekárom (ak ich poskytnutie nie je bezplatné), ústav na výkon trestu odňatia slobody poskytne mladistvému príspevok na ich nákup, ktoré ústavu vráti, ak bude mať do konca výkonu trestu odňatia slobody peňažné prostriedky na to.

Rozsah disciplinárnych trestov, ktoré možno uložiť mladistvým odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody je modifikovaný z hľadiska dostupných disciplinárnych trestov, dĺžky trvania týchto trestov a z dôvodu zmiernenia negatívnych vplyvov výkonu trestu odňatia slobody na mladistvého. Okruh disciplinárnych trestov pre mladistvých odsúdených je oproti dospelým odsúdeným zúžený, keďže mladistvému odsúdenému nie je možné uložiť disciplinárny trest umiestnenia do samoväzby. Ďalšie druhy disciplinárnych trestov sú modifikované z hľadiska ich trvania a to tak, že mladistvému je možné uložiť disciplinárny trest celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu najviac na desať dní a umiestnenie do uzavretého oddielu v mimopracovnom čase najviac na štrnásť dní.¹¹ Mladistvému odsúdenému, ktorý študuje dennou formou však disciplinárny trest celodenného umiestnenia na uzavretom oddiele nemožno uložiť. Ďalším špecifikom pri výkone trestu odňatia mladistvých je to, že aj počas výkonu disciplinárneho trestu celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu, má mladistvý odsúdený právo zúčastňovať sa preventívnych, osvetových a jednorazových alebo krátkodobých vzdelávacích činnostiach.¹² Ak sa mladistvý odsúdený počas výkonu disciplinárneho trestu umiestnenia do uzavretého priestoru dopustí ďalšieho disciplinárneho previnenia, za ktorý mu bude taktiež uložený disciplinárny trest celodenného umiestnenia do uzavretého priestoru, mladistvého možno podrobiť disciplinárnemu trestu bez prerušenia najviac na štrnásť dní. Uvedený postup sa neuplatní v prípade, ak bol mladistvému uložený disciplinárny trest celodenného umiestnenia do uzavretého priestoru opätovne, nakoľko v takomto prípade možno začať s výkonom ďalšieho disciplinárneho trestu celodenného umiestnenia do uzavretého priestoru najskôr po desiatich dňoch, od vykonania tohto druhu trestu.

Výkon trestu odňatia slobody žien

Aj napriek tomu, že počet mužov vykonávajúcich trest odňatia slobody značne prevyšuje počet žien odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody, je v podmienkach

¹¹ TITLOVÁ, M.: Zákon o výkone trestu odňatia slobody. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. s. 273.

¹² Kultúrno-osvetová činnosť je pri mladistvých odsúdených zameraná na zvyšovanie ich kultúrnej a vzdelanostnej úrovne, právneho vedomia, osvojovanie si mravných noriem a pozitívne formovanie občianskych postojov a morálky. Záujmovú činnosť vykonávajú mladiství odsúdení podľa ich individuálnych predpokladov, resocializačných potrieb a záujmov, a preto sa im umožňuje vybrať si záujmový krúžok, v ktorom chcú pracovať. Formou individuálneho poradenstva, skupinových výchovných postupov a prostredníctvom informatívnych vychádzok spolu s pedagógom sa mladiství odsúdení pripravujú odlišne od dospelých odsúdených na ich prepustenie z výkonu trestu.

výkonu trestu odňatia slobody prítomný a do určitej miery sa od štandardného výkonu trestu odsúdených plnoletých mužov líši. V prípade odsúdených žien sa pri výkone trestu odňatia slobody dostávajú do popredia ich fyziologické, biologické a psychologické aspekty, ktoré je nutné zohľadňovať.¹³ Právna úprava výkonu trestu odňatia slobody žien je zakotvená v § 74 zákona o výkone trestu, pričom aj táto právna úprava obsahuje len odchýlky od všeobecnej právnej úpravy výkonu trestu odňatia slobody.

Zákon o výkone trestu priznáva ženám právo na ubytovacia plochu vo výmere najmenej 4 m², ktorá môže byť na základe rozhodnutia riaditeľa ústavu znížená najviac na obdobie 6-tich mesiacov. K zníženiu ubytovacej plochy nikdy nemôže dôjsť v prípade tehotnej odsúdenej, a to ani na základe rozhodnutia riaditeľa ústavu. Na rozdiel od mužov vykonávajúcich trest odňatia slobody, ženy majú právo na individuálnu prípravu jednoduchých jedál tepelnou úpravou spravidla v spoločenských miestnostiach, kde majú prístup k teplej vode. Týmto však nie je dotknuté právo odsúdených žien používať na základe predchádzajúceho rozhodnutia riaditeľa ústavu vlastnú rýchlovarnú kanvicu alebo ponorný varič, ak spĺňajú technické a bezpečnostné požiadavky prevádzky a prejdú vstupnou technickou kontrolou ktorá sa realizuje ústavom na náklady každý odsúdenej. Tieto spotrebiče môžu odsúdené ženy používať len na vlastné náklady.

Vzhľadom už na vyššie uvedené fyziologické a zdravotné potreby žien, sa odsúdeným ženám vo výkone trestu odňatia slobody umožňuje každodenné sprchovanie. Zároveň majú možnosť prať osobnú bielizeň, sušiť ju a vykonávať drobné opravy osobných veciach. S poukazom na kozmetické návyky žien sa odsúdeným ženám umožňuje používať vo výkone trestu odňatia slobody vlastné kozmetické prípravky. Kozmetické prípravky si odsúdené ženy môžu so sebou doniesť už pri nástupe na výkon trestu odňatia slobody, môžu im ich poslať v rámci práva na prijímanie balíkov, alebo si ich môžu zakúpiť v predajni pre odsúdené vo výkone trestu odňatia slobody.

Na fyziologické, zdravotné a psychické špecifiká odsúdených žien sa prihliada aj pri vyvodzovaní disciplinárnej zodpovednosti. Prejavuje sa to predovšetkým v tom, že s výkonom disciplinárneho trestu celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu alebo disciplinárneho trestu umiestnenia do samoväzby, možno opätovne začať najskôr po 10-tich dňoch od vykonania niektorého z týchto trestov. Uvedený postup sa však neuplatní vtedy, ak sa odsúdená

¹³ BRUNNOVÁ, M.: Novodobý vývoj a stav väzeňstvá v Českej a Slovenskej republike. Praha : Leges, 2020. s. 123-124.

žena dopustila disciplinárneho previnenia počas výkonu niektorého z uvedených disciplinárnych trestov. V uvedenom prípade možno odsúdenú ženu podrobiť disciplinárnemu trestu bez prerušenie najviac po dobu 14-tich dní.

Podľa § 74 ods. 4 zákona o výkone trestu, je Minister spravodlivosti Slovenskej republiky oprávnený vydať súhlas na zriadenie špecializovaného oddelenia, ktorú môže byť odsúdená že nie na jej žiadosť povolené, aby vo výkone trestu mala pri sebe a starala sa o svoje dieťa, ktoré je staršie ako jeden rok. Špecializovaný oddiel je možné zriadiť do 3 rokov, výnimočne až do 5-tich rokov veku dieťaťa. To však neplatí, ak dieťa bolo súdom zverené do starostlivosti inej osoby. Aj keď zahraničí je takýto výkon trestu odňatia slobody odsúdených žien bežný, v Slovenskej republike sa v praxi s takýmto spôsobom výkonu trestu odňatia slobody neuplatňuje.

Výkon trestu odňatia slobody cudzincov alebo osôb bez štátnej príslušnosti

Pokiaľ ide o osoby bez štátnej príslušnosti alebo cudzincov, dostáva sa do popredia predovšetkým požiadavka, aby rozumeli výkonu trestu, pravidlám, ktorými sa riadia, aby mali možnosť komunikovať s väzenským personálom, ale aj v potrebnej miere s ostatnými odsúdenými v jazyku, ktorému rozumejú. Uvedeným skutočnostiam treba prispôbiť niektoré podmienky výkonu trestu a taktiež zaistiť, aby určitým spôsobom boli v styku s materinským jazykom aspoň prostredníctvom literatúry, kníh časopisov.¹⁴

Za cudzinca považujeme každého odsúdeného, ktorý nie je občanom Slovenskej republiky. Osobami bez štátnej príslušnosti sú všetky osoby, ktoré nemajú štátnu príslušnosť alebo u nich nie je žiadnym spôsobom možné zistiť ich štátnu príslušnosť. Ak na výkonu trestu odňatia slobody nastupuje cudzinec, okrem štandardného poučenia musí byť poučený aj o tom, že má právo obracať sa na diplomatickú misiu štátu, ktorého je občanom, alebo sa obracať na konzulárny úrad štátu, ktorého je občanom. V prípade osôb bez štátnej príslušnosti sa okrem štandardného poučenia poučia aj o tom, že majú právo obracať sa na diplomatickú misiu alebo konzulárny úrad, alebo medzinárodné orgány, ktoré v predmete svojej činnosti majú ochranu záujmov tejto kategórie odsúdených. Odsúdení cudzinci a osoby bez štátnej príslušnosti musia byť ďalej poučení o ich práve prijať návštevu predstaviteľov diplomatickej misie alebo konzulárneho úradu. Osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá bola odsúdená na výkon trestu odňatia

¹⁴ FÁBRY, A.: Penológia. Bratislava : EUROKÓDEX, 2009. s. 167.

slobody sa zároveň poučí aj o tom že má právo prijať návštevu v podobe predstaviteľov medzinárodných organizácií, ktoré dbajú o ochranu práv odsúdených. Tieto návštevy sa realizujú mimo rozsahu práva na návštevu podľa § 24 zákona o výkone trestu a vykonávajú sa kontaktným spôsobom, to znamená priamym kontaktom odsúdeného s konkrétnymi predstaviteľmi. Každý z vyššie uvedených predstaviteľov má právo odovzdať odsúdenému cudzincovi alebo osobe bez štátnej príslušnosti pri návšteve dennú tlač, časopisy alebo knihy, ktoré nepropagujú národnostnú, rasovú, etnickú, náboženskú neznášanlivosť, fašizmus alebo iné hnutia smerujúce k potláčaniu práv a slobôd občanov, násilie, krutosť, ohrozujú mravnosť, morálku a poriadok v ústave alebo ktoré nepopisujú výrobu a použitie návykových látok, jedov, výbušnín, zbraní a streliva. Odsúdení cudzinci a osoby bez štátnej príslušnosti sa poučujú o svojich právach, povinnostiach a o podmienkach výkonu trestu odňatia slobody v jazyku, ktorému rozumejú.

Za účelom odstránenia jazykovej bariéry ústav na výkon trestu odňatia slobody v prípade záujmu zo strany cudzincov a osôb bez štátnej príslušnosti organizuje kurzy štátneho jazyka. Okrem toho sa pri umiestňovaní cudzinca spravidla umožní, aby cudzinci rovnakej národnosti alebo hovoriaci rovnakým, alebo podobným jazykom mohli byť spoločne ubytovaní a aby mohli spolu komunikovať v jazyku ktorý ovládajú. V danom prípade však nejde o povinnosť ústavu na výkon trestu odňatia slobody. Takýto spôsob umiestňovania odsúdených sa uplatní vtedy, ak to umožnia kapacity príslušného ústavu na výkon trestu odňatia slobody.

Sledujúc predovšetkým ochranu cudzincov ako občanov iných štátov v podmienkach výkonu trestu nete slobody je ústav na výkon trestu odňatia slobody povinný na žiadosť odsúdeného cudzinca informovať konzulárny úrad toho štátu, ktorého je odsúdený občanom, o jeho prijatí do výkonu trestu. Túto povinnosť má ústav výhradne vtedy, ak o tom odsúdený požiada.

Záver

Osobitosti výkonu trestu odňatia slobody niektorých skupín odsúdených sú práve v deviatej hlave druhej časti zákona o výkone trestu. Po všeobecnej úprave sú postupne uvádzané odlišnosti výkonu trestu jednotlivých kategórií odsúdených, pričom ide o špeciálnu úpravu ktorá je nadradená všeobecným podmienkami výkonu trestu, ktoré sa vzťahujú na dospelého odsúdeného muža. Pokiaľ niektoré otázky nie sú vyriešené v tejto špeciálnej úprave,

riadia sa všeobecnou zákonnou úpravou. Konkrétnejšie otázky sa primárne riadia tou to osobitnou právnou úpravou.

V rámci návrhov de lege ferenda sme toho názoru, že systematicky správne by sa medzi osobitné kategórie odsúdených, resp. odsúdených so zvláštnymi podmienkami výkonu trestu odňatia slobody, mali zaradiť aj osoby vyššieho veku a osoby so zdravotným postihnutím. V tomto prípade ide totiž o rozlišujúce objektívne faktory, ktorým je potrebné prispôbiť trest odňatia slobody.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BRUNNOVÁ, M.: Novodobý vývoj a stav väzeňstvá v Českej a Slovenskej republike. Praha : Leges. 2020. 223 s. ISBN: 978-80-7502-408-4.

ČONKA, P. – ČONKOVÁ, A.: Kriminalita mladistvých a možnosti jej prevencie. In: PEDAGOGIKA.SK, roč. 6, 2015, č. 6. s. 160-175. ISSN: 1338-0982.

FÁBRY, A.: Penológia. Bratislava : EUROKÓDEX, s.r.o. 2009. 264 s. ISBN: 80-7160-140-3.

MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. II. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka. 2015. 501 s. ISBN: 978-80-8173-011-5.

ROČENKA Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2019 č. GR ZVJS-51/11-2020.

TITLOVÁ, M.: Zákon o výkone trestu odňatia slobody. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 400 s. ISBN: 978-80-8168-654-2.

ÚSTAVNÝ PORIADOK PRE ODSÚDENÝCH v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých Sučany

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Eva Balážová).